

КОВИЋЕВА УПОРИШТА

*Милош Ковић, Упоришта: Чланци, интервјуи и беседе,
Catena mundi, Београд 2016*

Др Милош Ковић, српски историчар, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду и председник Политичког савета Демократске странке Србије, један је од ријетких универзитетских професора који је присутан у јавном животу Србије. Његов јавни ангажман посљедњих година подумијева, између осталог, залагање за темељно и свеобухватно преиспитивање актуелне унутрашње и, нарочито, спољнополитичке оријентације владајућих структура. Основна идеја професора Ковића састоји се у томе да разнолико и богато искуство српске историје може да понуди бројне одговоре на нека од важних питања као што су питање идентитета српског народа, спољнополитичког позиционирања у складу са промјенама на међународном плану, карактера српске политичке елите или односа према сопственом културном наслеђу.

Књига *Упоришта: Чланци, интервјуи и беседе* садржи, поред предговора и информације о аутору, тридесет седам текстова насталих различитим поводи-ма у периоду између 2009. и 2016. године. Ради се о текстовима штампаним у раз-

личитим медијима у Србији (укључујући Косово и Метохију), Републици Српској и Црној Гори. Сама чињеница да је професор Ковић годинама присутан у разним дијеловима земаља које су настањене српским народом, рјечито говори о ширини његовог јавног ангажмана.

На неколико мјеста професор Ковић говорио је о мотивима који су га навели да изађе у јавност са својим идејама. Као основни мотив, истакао је „осећање стида, које траје дуже од две деценије“, проистекло из свијести да је, као интелектуалац, дужан да све што је у његовој моћи учини за своју земљу која, се налази у поражавајућој ситуацији. Истичући незаинтересованост професора универзитета за кључна питања која муче српско друштво и државу, професор Ковић пита: „Јесу ли дужни да то учине, да помогну, ако их друштво већ финансира, кроз порезе које плаћају грађани? Чег се плаше, зар нису заштићени као бели медведи?“ По његовом мишљењу, велике актуелне друштвене и политичке теме биле су предмет активног ангажовања професора Велике школе, Лицеја и српског универзитета у прошлости. Такође, највећи

европски историчари као што су Леополд Ранке, Фернан Бродел и Марк Блок нису били равнодушни према проблемима својих земаља.

Једна од тема о којој је говорио професор Ковић тиче се стања у домаћој и свјетској историографији, са посебним освртом на историографију, која је настала у знаку обиљежавања стогодишњице избијања Првог свјетског рата. Несумњиви ревизионистички трендови у историографији која се бави узроцима и посљедицама Првог свјетског рата, по његовом мишљењу, узроковани су поништавањем резултата овог свјетског сукоба, до кога је дошло након уједињења Њемачке и распада Совјетског Савеза. Дио тог процеса представљали су и распад Чехословачке и Југославије. У новој политичкој конфигурацији, Њемачка, заједно са својим савезницима из Првог свјетског рата, води главну ријеч. Као илустација ревизионистичког погледа на улогу Срба у Првом свјетском рату, најбоље може послужити књига *Месечари: Како је Европа кренула у рат 1914*, коју је написао Кристофер Кларк, професор са Кембриџа. У тој књизи изнесена је теза по којој се, након Сребренице, мора другачије гледати на српски национализам из 1914. године. Осим Кларка, сличне погледе дијеле и њемачки историчар Холм Зундхаузен, француски Жан-Жак Бекер и стручњак са Оксфорда Ноел Малколм. Као неке од својих крајњих закључака, поменути аутори истичу континуитет злочина у српској историји и конфликту природу српске „политичке културе“. Међутим, професор Ковић закључио је како и дио српске историографије производи овакве идеје и, чак, утиче на неке западне и руске историчаре да на такав начин оцијене српску историју. Из неког разлога, „у

произвођењу идеја ове врсте, сами Срби показују изузетан ентузијазам, марљивост и креативност“. Кључни моменат у ревизији српске историје савременог доба код поменутих аутора, представља личност Николе Пашића. Радикали, са Пашићем на челу, одговорни су што је српска политика отишла у погрешном правцу. Та сељачка и егалитаристичка политика окренула се „великосрпским“ освајачким програмима умјесто да је радила на „модернизацији“ српског друштва. Цјелокупна српска савремена историја тако се гледа као процес неуспјеле модернизације по западном обрасцу и, уз то, била је и остала обиљежена континуираним злочинима и присвајањем туђих територија. Ипак, умјесто ламентирања и малограђанске знатижеље усмјерене на то „шта ће други о нама рећи“, професор Ковић нуди рјешење у виду дјеловања „цивилног друштва“, тј. појединаца, удружења и локалних заједница у погледу достојног обиљежавања годишњица историјских догађаја и одговорног односа према културном и историјском наслеђу.

Други скуп тема којима се професор Ковић бави а који је у уској вези са кретањима у историографији, везан је за српски национални идентитет и изградњу одговарајуће културе сјећања, уз ослонац на узоре из периода када је млада нововјековна српска држава дала велику генерацију јавних дјелатника која је извршила национално ослобођење и уједињење. По његовом мишљењу, у животу нација, као и у животу појединаца, важне су основне вриједности које нуде сигурност и чувају од поремећаја. У српском случају то би требало да буде одговарајући културни модел који би нацију утемељио као „заједницу сјећања“, по дефиницији француског теоретичара Ернеста Ренана. Иако нацију

види као заједницу која дијели заједничка сјећања, професор Ковић инсистира на повезаности идеје нације са идејама народног суверенитета и људских права које гарантују сваком појединцу право да може сам да одлучује о својој судбини. Поменуте идеје треба да чувају заједницу од претјераног колективизма. Српско историјско искуство обременено је дисконтинуитетима у виду ратова, сеоба, страдања, превјеравања и идеолошких и идентитетских експеримената. То нарочито постаје упадљиво уколико се српска историја упореди са енглеском историјом, која већ читав миленијум траје у виду непрекинуте традиције и континуитета. Једини чинилац континуитета у српској историји јесте Српска православна црква, која спаја савремено доба са светосавским наслеђем и косовским предањем. Црква је, чувајући култ Немањића и косовски завјет, одиграла нарочито важну улогу у времену обновљене Пећке патријаршије у погледу очувања српског идентитета. Како национални идентитет подразумева промјене и преобликовања, српски 20. вијек је у том смислу веома проблематичан јер садржи много тога што дијели Србе. Ипак, професор Ковић наглашава да сјећања на битке и страдања у Првом свјетском рату, Јасеновац, „Олују“ и „Милосрдног анђела“ треба да се трајно уграде у српско национално биће.

Професор Ковић разматра и бројна посебна питања из српске историје и покушава да да одговоре на покушаје злоупотребе и политичке инструментализације појединих чињеница. Као могуће „златно доба српске историје“ разматра раздобље краља Петра I Карађорђевића, које је било резултат борбе коју је водило „егалитаристичко друштво неписмених сељака и трговаца“ од 1804. године. Поме-

нуто раздобље било је обиљежено демократским политичким животом, елитном националном културом и ратним побједама од 1912. до 1918, које су омогућиле српско ослобођење и уједињење. Још једну значајну чињеницу професор види у томе што је српски народ био једини балкански народ у 19. вијеку којим нису владале германске династије, већ је имао чак три своје династије: Петровиће, Карађорђевиће и Обреновиће. Ипак, данашња слика Карађорђевића као „романтичних јунака и ратника, окренутих Русији и Француској“ и Обреновића који су били „реалисти, опрезне дипломате које су ослонац тражиле у Аустрији и Немачкој“ поједностављена је и нетачна. Као најпознатији примјер злоупотребе српског историјског и културног наслеђа јесте случај *Начертанија* Илије Гарашанина. Историја овог важног документа данас је прије свега историја његове злоупотребе од стране српских непријатеља. Први случај злоупотребе *Начертанија* у том смислу забиљежен је још 1930. године, када су се, у намери да докажу српску кривицу за избијање Првог свјетског рата, на њега позивали Нијемци.

Кључне политичке теме којих се професор Ковић врло често дотиче у својим наступима и о којима је, самим тим, ријеч у овој књизи јесу питање чланства Србије у Европској унији и њеног односа са западним силама, српско-руски односи, Република Српска, Црна Гора и, нарочито, питање Косова и Метохије. Професор оцјењује да Србија традиционално касни у својој спољној политици. Док је деведесетих година прошлог вијека водила политику као да је још увијек у току био Хладни рат, након 2000. године води политику „као да је у Кремљу још на власти Јељцин, а не Путин“. Европска унија се све више понаша као насилна империја којој

пријети распад и српска спољна политика мора да преиспита свој безалтернативни „европски пут“. Историја српско-руских односа у 19. вијеку може да буде веома поучна за српску спољну политику данас. Велико је питање да ли би модерна српска држава настала да није било продора Русије на југ, започетог још у 18. вијеку. Да Русија не подржава Србе само из „свог интереса“, недвосмислено показује искуство Првог свјетског рата, када је руска подршка српској држави и војсци чак била у директној супротности са руским интересима. Оно што је карактеристично за српску интелектуалну и политичку елиту 19. вијека јесте чињеница да су се готово сви њени припадници залагали за

ослањање на Русију иако су се школовали у западној и централној Европи и иако су били франкофили или англофили. Знали су да разликују културне афинитете од реалних интереса своје земље. Политика прикључења Европској унији, по оцјени професора Ковића, представља одрицање од политичког и економског суверенитета, али и од Косова и Метохије као дијела српске државне територије. Ароганција Европске уније према српском народу огледа се и у њемачком захтјеву да код Срба дође до „промјене свијести“.

У књизи се налазе и уводна ријеч професора Ковића на комеморацији поводом смрти академика Милорада Екмечића и текст поводом смрти Жарка Видовића.

Ма Никола Ожеговић
Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет